

”For the place where you are standing is holy ground”

Indigenous peoples, climate change and nature spirituality

Ved biskop Sofie Petersen, Grønland

Jeg er fra Kalaallit Nunaat/Grønland og er en inuk, hvilket betyder menneske og jeg tilhører folket som kaldes Inuit, som betyder menneskene; mine stammefrænder breder sig fra Grønland i øst til Sibirien i vest. Inuitbefolkningen siges at være på 150.00 fordelt på ca. 50.000 i Alaska (inupiaat, ca. 56.330 i Canada (Inuit og inuvialuit), ca. 50.700 i Grønland (kalaallit) og ca. 2.000 i Sibirien (yupik). På trods af denne kolossale udbredelse har inuit ét sprog, selvfølgelig med forskellige dialekter, således er der også forskelle i kulturen fra Sibirien til Grønland, dog er hovedtrækkene ens specielt indenfor det åndelige.

Gennem inuitternes sagn, tro og skikke kan man udlede noget om den oprindelige religiøse opfattelse og som hos andre naturfolk er op-fattelsen af tilværelsen animistisk, altså hvor naturkræfter til-lægges guddommelig skikkelse. De mest kendte ånder er arnaquas-saaq: et kvindeligt væsen(bruges nu om hekse) og den mandlige Toornarsuk (nu: djævel) – disse havde overnaturlige kræfter og kunne sætte sig i forbindelse med ånderne.

Den inuitiske religion opfatter som andre naturfolk livet som en cyklus, hvor livet er et kredsløb/genfødsel og det handler om at der er balance, så dette kredsløb ikke forstyrres. Dette kan ske, hvis onde ånder bryder ind og ødelægger cyklus. Disse onde ånder er netop selv sat udenfor fordi de har forbrudt sig på tabuer, som også inuit folket har. Forbrudt sig på ”det guddommelige” mod inua, som alt har, menneskene, dyrene, jorden, stenen, alt er besjælet, har en inua. Inuitfolket har en kollektiv tankegang, hvorfor man tilhørte en gruppe; så når én havde forbrudt sig på en regel, blev husstanden/bopladsen straffet med f.eks. sygdom, mis-fangst osv.

Som tidligere nævnt menes alt i naturen at have ”inua”(en sjæl el-ler personlighed). Hvis denne inua blev krænket, og tabuer var blevet overtrådt, opstod der disharmoni mellem menneske og natur, hvilket medfører ulykke. For at rette op på denne ubalance havde man åndemaneren til at gribe ind.

Jeg vil nævne to figurer i grønlandsk mytologi: ’Immap inua’ (ha-

vets moder som også benævnes Sassuma arnaa) og 'Qaammatip inua' (månemanden som også kaldes Aningaaq). Førstnævnte er havets kraft - kort fortalt er det en kvinde på havets bund, som, når tabureg-ler var blevet overtrådt, fildrede fangstydrene ind i sit lange hår og på denne måde var skyld i misfangst, hvorefter en 'anga-kok'(åndemaner) må tage rejsen ned til hende for at rede hendes hår ud.

Månens kraft laver ebbe og flod; det er en mandlig kraft, der jag-ter sin søster solen (Malina). Månemanden kan fremkalde jordskælv, torden og lyn og har stor indvirkning på kvinders menstruation og på fødsler, hvis taburegler omkring disse blev overtrådt, måtte der tages rejse op til månemanden for at forsone ham.

Disse to kan kaldes 'hovedfigurer' indenfor grønlandsk mytologi; de er ikke kun gode eller onde, de er begge dele. Selvom man kan betegne dem som 'hovedkræfter', kan man ikke sætte betegnelsen 'guddom' på dem, men de besidder netop begge en iboende kraft.

I førkristen tid opererede grønlændere med flere "kræfter", der hver især havde deres virkefelt og funktioner. Af disse skal nævnes de vigtigste: sila og inua.

Inua.

Alt havde en kraft – 'inua', hvilket betyder dets menneske, idet alt, hver enkelt ting, hvert dyr, plante etc. havde 'inua'. 'Inua' har rod i begrebet 'inuk' som betyder menneske og mennesket består af en tredeling: 'Tarneq'(sjæl), 'timi'(legeme) og 'ateq'(navn). Menneskets 'inua' kan ikke oversættes med det danske 'sjæl', som langt bedre dækkes med ordet 'tarneq', som formentlig er udledt af ordet 'taaq' = mørke, skygge; som eksempel kan nævnes at nordlys-fænomenet forklares som de afdødes skyggers/sjæles spillen bold med et kranium. 'Inua' kan vel betegnes som 'den iboende kraft', mens 'tarneq' for 'den frigjorte kraft'. Alt havde en funktion og dermed havde det også en 'iboende kraft'.

Sila.

Udenfor, i rummet udenfor huset var der 'sila', også en kraft som er i luften; 'sila' kan betegne vejr, verden, forstand og/eller fornuft – en kraft som er abstrakt og har et stort virkefelt, hvorimod f.eks. 'inua' har et mindre og mere håndgribeligt virkefelt.

I den vestlige verden og givetvis med kristendommen har mennesket fået det prædikat at det er den ypperligste skabning og som sådan også kan herske over andre skabninger. Som følge deraf har mennesket bemægtiget sig jorden/naturen og benyttet den/udnyttet den uden tanke på kommende

generationer. Dette har været fremherskende i mange århundreder, men Gud være lovet ændrer denne holdning sig mere og mere.

Mennesket er skabt i Guds billede og er samtidig en skabning blandt alle skabninger og alt skabt. At være skabt i Guds billede betyder ikke, at menneskets behov har fortrinsret over for resten af skabningen. Menneskets ansvar er, i pagt og dialog med Gud, at arbejde for hele skabningens fælles gode (1. Mos. 9,8-17)

I bibelen giver Gud mennesket til opgave at være forvalter og her-sker over skabningen (1. Mos.1,28). At mennesket skal herske, gi-ver det ikke ret til at skalte og valte med den skabning, som det er en del af. I alt hvad det gør skal mennesket have respekt for alt det skabte og herske ved at tjene.

Gud har skabt alt med iboende godhed og værdi (jvf. Skabelsesberetningens: ”og Gud så at det var godt”) og som treenig er Gud nærværende i alt det skabte. Derfor skal vi påskønne og vise respekt og kærlighed for hele skabningen. At kristen kærlighed omfatter alt liv, indebærer imidlertid ikke, at alle skabninger skal behandles ens.

I inuitisk tankegang er skabningen og landet helligt; al skabt har sjæl, hvorfor du ikke kan bemægtige dig det uden at du gør vold på det. Alt har en sjæl – inua - selv en sten - hvorfor du skal ha-ve respekt for det. Ikke mindst selvfølgelig alt levende, dyr så vel som mennesker. Du kan ikke eje land i Grønland, f.eks. kan du ikke købe den jord, som dit hus ligger på og du kan ikke bemægtige dig et stykke land og indhegne det som dit eget.

I mange hundreder år har inuitterne boet i pagt med skaberværket, levet side om side med dyrene og selv om man slår dyr ihjel og har dem som føde, så har man aldrig tidligere drevet rovdrift på det i den forstand at man har fanget og provianteret til brug for den kommende sæson således at man kan overleve indtil fangstdyrene kom igen året efter. Det er en økologisk, socialt og åndeligt bæredygtig måde at leve på, hvilket det omgivende samfund kan lære af.

Fortællingen om havets moder(Sassuma arnaa) illustrerer at der skal herske respekt overfor naturen, ja, man skal lytte til natu-rens stemme som der er sagt. Når menneskene havde udvist grådighed, greb havets moder ind ved at vikle fangstdyrene ind i sit lange hår, hvorefter misfangsten satte ind; så må åndemaneren rejse ned og rede fangstdyrene ud af hendes hår. Hun filtrer fangstdyrene ind, fordi at menneske fanger mere end de kan bruge og dermed ødsler med naturens goder. Tager liv hvor det ikke er nødvendigt.

Dette sagn om at sætte en stopper for menneskets grådighed kan meget vel bruges som illustration på bæredygtighed og at der skal passes på naturens rigdomme; der er ingen grund til grådighed og skaberværkets rigdomme skal komme alle til gode. Ingen skal herske over andre, ej heller bemægtige sig magt over hverken andre skab-ninger eller andet i skaberværket.

”Gud så at det var godt” betyder at det er skabt til gode for hele hans skaberværk, derfor skal vi også bruge naturen, som er vores ophav og levested, skaberværket og jorden, og udvise bæredygtighed i alle forhold.

Inuitter har levet i pagt med naturen altid og ved at deres over-levelse afhænger af den. Som kristne tror vi på at jorden og hele skaberværket er givet af Gud, hvorfor vi skal leve i respekt for og med den ellers gør vi vold mod Guds skaberværk og ødelægger dermed vores egen eksistens.

Desværre ser vi også i Grønland hvorledes grådigheden får mere og mere magt; man skal ikke tro at grønlænderne er vor Herres bedste børn i den forstand at de ikke har ladet noget gå til spilde og jeg citerer: ”I Grønland er den almindelige opfattelse, at når bare man tilbageleverer en enkelt knogle af et dyr, man har fan-get, så skal det nok leve op igen og reproducere sig. Folk, der har denne tro, kan ikke have nogen som helst from for frednings-fornemmelse. Det har vi levet højt på, fordi man har bildt den hvide mand ind, at vi tager kun det vi skal bruge. Når de ikke tog mere, var grunden den, at hvem ville dog stå og hugge masser af træer om, når man kun har en lille stenøkse, og hvem kan tage 10.000 rener, når man kun har bue og pil. Man kunne lige bære det hjem, man skulle bruge og det har begrænset sig selv. Fiskebestanden fik lov til at bestå, fordi man ikke har haft kræfter til at tage mere end lige det, man skulle bruge, og det er det samme med rensdyrene, rype, harene, sælerne o.s.v. Når man havde ædt dem, leverede man en enkelt knogle til jorden eller havet, så levede dyret op igen.” (Jens Rosing: Fortællinger om Inua. I tids-skriftet Grønland 1998 s. 164)

Hvad vi ved om eskimoisk/grønlandsk tankegang og forestilling om tro kender vi fra vore myter og sagn, fra nedarvede fortællinger og beretninger. Det sanselige kan måles og vejes og som sådan videregives til generationen efter én som viden og erfaring, hvilket ikke på samme måde var muligt med oversanselige ting så som forestillinger omkring tro, liv etc., dog er det en realitet at hver enkelt grønlænder også i dag har nogle reminiscenser af den gamle tro med sig og den lever side om side med og i pagt med nutidens kristne tro.

Da Hans Egede i sin tid talte om himlen som stedet man kom til, var det uforståelig for grønlænderen at det skulle være attraktivt for dem deroppe var ingenting, hvorimod ”det himmelske” i grønlænderens opfattelse er havet, hvor alt rigdommen/føden er.

Udsagn om at kristendommens indførelse har ødelagt vor inuitiske kultur har lydt i mange år; et udsagn som bl.a. har medført at f.eks. trommedansen er blevet taget op i Vestgrønland igen. Hans Egede forbød trommedansen, da han anså dem som hedensk, netop fordi åndemaneren også brugte den, når han manede. Trommen har dog også været brugt til underholdning, også når der skulle udredes stridigheder mellem folk. Hvorfor trommen i dag bruges som logo i de grønlandske retssale.

Sidste år holdt jeg en andagt i kirken ved et præstekonvent, hvor en mand med en tromme fremsagde en sang. Nogle var glade for det, mens andre mente at det var at lukke hedenskab ind i kirken. Det skabte en del debat i befolkningen og mange var blevet stødt og ønskede på ingen måder trommen brugt i kirken.

Da jeg på flere fronter har talt om og deltaget i arrangementer om klimaændringer, har jeg fået en del respons. Mange mener ikke at der er grund til at råbe vagt i gevær, da klimaet alle dage har ændret sig. Dog kan man ikke komme udenom at der er klimaændringer og at disse har indvirkning på livet i Grønland. Fåreholderne i Sydgrønland er glade for nu kan de dyrke flere afgrøder, hvormed deres indtjening bliver bedre. I Nordgrønland giver det til gen-gæld problemer for fangerne, da isen ikke lægger sig eller er for usikker til at de kan tage på fangst. Med de stigende temperaturer i havet ændres også fangsttyperne; isbjørnene lider under dette, isens afsmeltning betyder også at den ikke kan fange sæler og der-med trækker den meget ind på land, hvilket flere byer i Grønland allerede har oplevet (Paamiut, hvor en isbjørn gik mellem bolig-blokkene og Maniitsoq, hvor den gik på dumpen og søgte føde). I det nordligste Grønland i Qaanaaq/Thule må fangerne også se på andre indtjeningsmuligheder og der er gode resultater med fiskeri, men det er en uvant situation og måske også desavouering fra fan-gernes side, som har deres stolthed i at leve som fangere.

Tidligere kunne fiskere og fangere fortælle hvordan vejret ville blive ved at aflæse naturen (havet, fjeldene, skyerne), nu er de også tilbageholdende med at komme med ”vejrudsigter”, da vejret er blevet så skiftende og ustabil. Selv vi andre kan mærke klimaændringerne, da vi ikke har det ”normale” vejr. At ekstremere arbejder mærker vi i dagligdagen: når det er varmt, er det uhyggelig varmt og kulden er også blevet strengere, når den sætter ind. Regnvejr har vi selvfølgelig altid haft, men nu – sagt med et smil på læben – kan vi opleve regnvejr som i Danmark, altså hvor det står ned i staver, hvilket vi ikke tidligere har oplevet; dette ses jo også verden over.

Som vore forfædre gjorde, må vi respektere den jord som er blevet givet os at leve i. Vi er en del af den. Hvis vi ikke passer på den, kan vore børn og børnebørn ikke opleve det som vi oplever og bliver ladet op af, når vi kommer ud i naturen eller blot lever i pagt med den, også inde i byerne.

Den cyklus, som er i naturen med fødsel og død, skal vi ikke ændre på og selv om vi lever vort liv lineært, gårsdagen kommer ikke igen og kan ikke laves om, så ved vi at der efter denne sommer med ørredfangst og efteråret med rensdyrjagt til næste sommer også kommer en fangst- og jagttur, hvis ikke for os, så for vore efterkommere, hvis vi passer på den jord og de velsignelser den giver os. Vi er sat som forvaltere af denne jord, må vi være tro forvaltere for Skaberen.

I Alaska spørger mine stammefrønder om lov til at tale på andres jord; jeg spurgte ikke, da denne flotte gestus desværre ikke er naturlig for os i Grønland, men jeg vil sige tak for at jeg må sige noget her. Qujanaq/tak.